

Una vella imatge del mercat d'Arbúcies.

Fires i mercats a la Selva (segles XVIII-XIX)

Josep M.T. Grau
Roser Puig

L'any 1790 l'Ajuntament d'Arbúcies demana al rei la concessió del dret a celebrar un mercat setmanal i dues fires anuals. El batlle i regidors exposen diversos arguments en pro de la gràcia (1). En primer lloc, el pes demogràfic d'Arbúcies, «*uno de los pueblos mayores y más poblados de aquel partido*». La importància demogràfica d'Arbúcies en aquesta època ens la demostra un recompte de la Diòcesi de Girona de l'any 1790, on s'assigna a la parròquia d'Arbúcies un total de 2.000 ànimes de comunió (2), xifra notablement superior a la donada pel Cens de Floridablanca, de tres anys abans, que únicament recull 691 habitants (sense comptar el veïnat i parròquia de Joanet del bisbat de Vic, amb 213 persones) (3). Si calculem la taxa de natalitat del 1787 el resultat és del tot inversemblant, d'un 114,4 per mil (quan en realitat en aquella època era del 35 al 45 per

mil) (4). Hem de concloure que en el Cens de Floridablanca hi manca bona part de la població dispersa (que viu en cases de pagès): l'any 1743 un 47% de les cases del municipi eren disseminades (5), i el 1845, segons Madoz, la proporció era del 40% (6). Arbúcies doblava, en nombre d'habitants, Hostalric, i s'apropava al de Santa Coloma de Farners. A l'actual comarca de la Selva només la superaven, a més de Santa Coloma, Blanes i Lloret de Mar.

La importància d'Arbúcies

Ultra el sector primari (agricultura, bosc i ramaderia) es destaca la importància de la indústria tèxtil, «*manteniendo en actual ejercicio un crecido número de fábricas de pelayres o cardadores, en que se construyen cordellates y estameñas, catorcenas, deviéndose a estos incesantes trabajos, tan útiles a el estado y causa pública*».

Gràcies a una relació notarial dels caps de casa d'Arbúcies de l'any 1798, sabem que en aquesta data hi havia almenys 32 peraires, 7 teixidors de llana, 11 teixidors de lli, 6 corders i 6 sastres (7). Aquesta importància de l'activitat tèxtil llanera, en el segle XVIII, la constatem també en les veïnes comarques d'Osona i la Garrotxa. A la Selva, l'any 1764, es documenta l'existència de fabricants de teixits de llana, a Sant Hilari Sacalm, Amer i Santa Coloma de Farners (8).

Zamora, en la seva visita el 1790, ens descriu l'economia d'Arbúcies: «Hay bastantes tejedores de estameñas, retines y burells, y muchos cardadores y hiladores. Hay tejedores de lienzo basto, que venden en Vique y Santa Coloma. Todos estos menestrales cultivan también algún pedazo de tierra» (9).

La ubicació de la indústria de la llana a Arbúcies no ens estranya, atinent a la disponibilitat d'abundants corrents d'aigua (element bàsic per al procés de manufactura); i, a més, ja que es tracta d'una indústria que possibilita el treball de mà d'obra femenina i infantil. En el memorial del 1790 que presenta l'Ajuntament arbucienc a

Madrid, llegim que la continuació de les fàbriques faria «segura la aplicación y subsistencia de una porción considerable de fabricantes, niños y mugeres en los pueblos y caserías inmediatas a la población y sus contornos en todo el condado de Arbucias, ocupando no menor parte de moradores en la conducción y transportes de los géneros a los mercados inmediatos».

El comerç i el transport

Per a la venda dels productes tèxtils i els excedents agraris, els habitants d'Arbúcies podien anar als mercats més propers, de Santa Coloma i Hostalric (10). Tal com explica Eudald Jaumeandreu, en els *Rudimentos de economía política* (1816), la facilitat del transport afavoria el comerç intern (11).

Els factors negatius per al desplaçament als esmentats mercats eren la distància (quatre «leguas» d'anar i unes altres quatre per tornar) i el mal estat de les comunicacions («malos tránsito»), especialment en èpoques de pluges (primavera-tardor) i nevades (hivern), que comportaven múltiples perjudicis per a les mercaderies, «biéndose precisados continuamente a malven-

der sus frutos y ganados por no bolverse con ellos a sus casas, sufriendo los mismos inconvenientes».

Carles IV, el 27 de gener de 1791, accedeix a les demandes i atorga a Arbúcies la facultat de realitzar un mercat cada dissabte (avui es fa el diumenge) i dues fires l'any, l'una el 15 i 16 de maig i l'altra el 12 i 13 d'octubre, «sugetas a los tributos que correspondan pagarse según la calidad de los géneros que se veneficien».

Els avantatges aconseguits són molts. En primer lloc, reduccions fiscals i costos de transport (temps i diners), amb la qual cosa s'afavoria el venedor i indirectament el comprador. Arbúcies buscava consolidar la seva àrea d'influència i aconseguir atreure les poblacions més properes al seu nucli en detriment de Santa Coloma o Hostalric. Per fer-nos una idea, podem veure el quadre adjunt de distàncies: observem que en relació amb Santa Coloma, Arbúcies tenia més propers els municipis i veïnats de Gaserans, Grions, Joanet, Riells, Sant Feliu de Buixalleu, Espinelves, Sant Hilari Sacalm, Sant Miquel de Cladells, Breda i Viladrau. Per Sant Pere Cercada s'igualava l'inter-

DISTÀNCIA EN HORES ENTRE LES POBLACIONS

Font: Jaume Costa Devall, *Itinerario geográfico de la provincia de Gerona*, Girona 1848, radi número 4.

	Santa Coloma de Farners	Hostalric	Arbúcies
Breda.....	4,5	4,5	2
Brunyola.....	1,5	4,5	5,5
Castanyet.....	1,5	4,5	5
Gaserans.....	4	1	2
Grions.....	3,5	0,75	2
Joanet.....	3	4	1,5
L'Esparra.....	1,5	2	3
Espinelves.....	6	6,5	3,5
Massanes.....	2,5	0,75	3,5
Riudarenes.....	1,25	2,25	5
Osor.....	4	7	4,5
Riells.....	5,5	2,5	2
Sant Feliu de Buixalleu.....	3,5	2	1,5
Sant Pere Cercada.....	2	2	2
Sant Dalmai.....	2	5	6
Sant Hilari Sacalm.....	4	5	2,5
Sant Miquel de Cladells.....	2,5	5	2
Sant Martí Sapresa.....	1,5	4,5	5,5
Santa Margarida de Vallors.....	3	5	3
Salitja.....	2	5	6
Vallcanera.....	1,25	3	5,5
Viladrau.....	7	6,5	3,5
Vilobí d'Onyar.....	1,5	4	5,5

val. L'orografia del Montseny afavoria Arbúcies. Segons Jaume Costa, entre Arbúcies i Hostalric, hi havia tres hores, les mateixes que entre Hostalric i Santa Coloma de Farners; i entre Arbúcies i Santa Coloma, quatre hores.

La no existència d'uns dies assenyalats per als intercanvis comercials, però, no volia dir que aquests no es produïssin anteriorment. En el referit memorial del 1790, s'anota que, «siendo crecido concurso de las gentes que acuden frecuentemente a la citada villa [Arbúcies] para la compra de ropas, granos y otras especies de que abunda».

Per comprovar la importància dels mercats i fires en l'economia local solament cal llegir la descripció de Santa Coloma de Farners que efectua Zamora el 1790, «tiene este pueblo unas 600 casas y un mercado cada lunes, que es de los más concurridos y único en cuanto a la madera de botas. Véndese mucho trigo y otros granos, y especialmente volatería, huevos y caza para el consumo de Barcelona, que viene a

importar cada día unas mil y doscientas libras (...) se vende mucho piñón y manzanas para Mahón, Valencia, Cartagena, Cádiz y otras partes» (12).

Arbúcies tenia més proper el mercat d'Hostalric (una hora menys que a Santa Coloma). En els arrendaments públics d'Arbúcies de l'any 1800 els preus de venda del pa, aiguardent, sal, oli i altres s'agafaven precisament d'Hostalric (13).

Drets de mesura i de venda

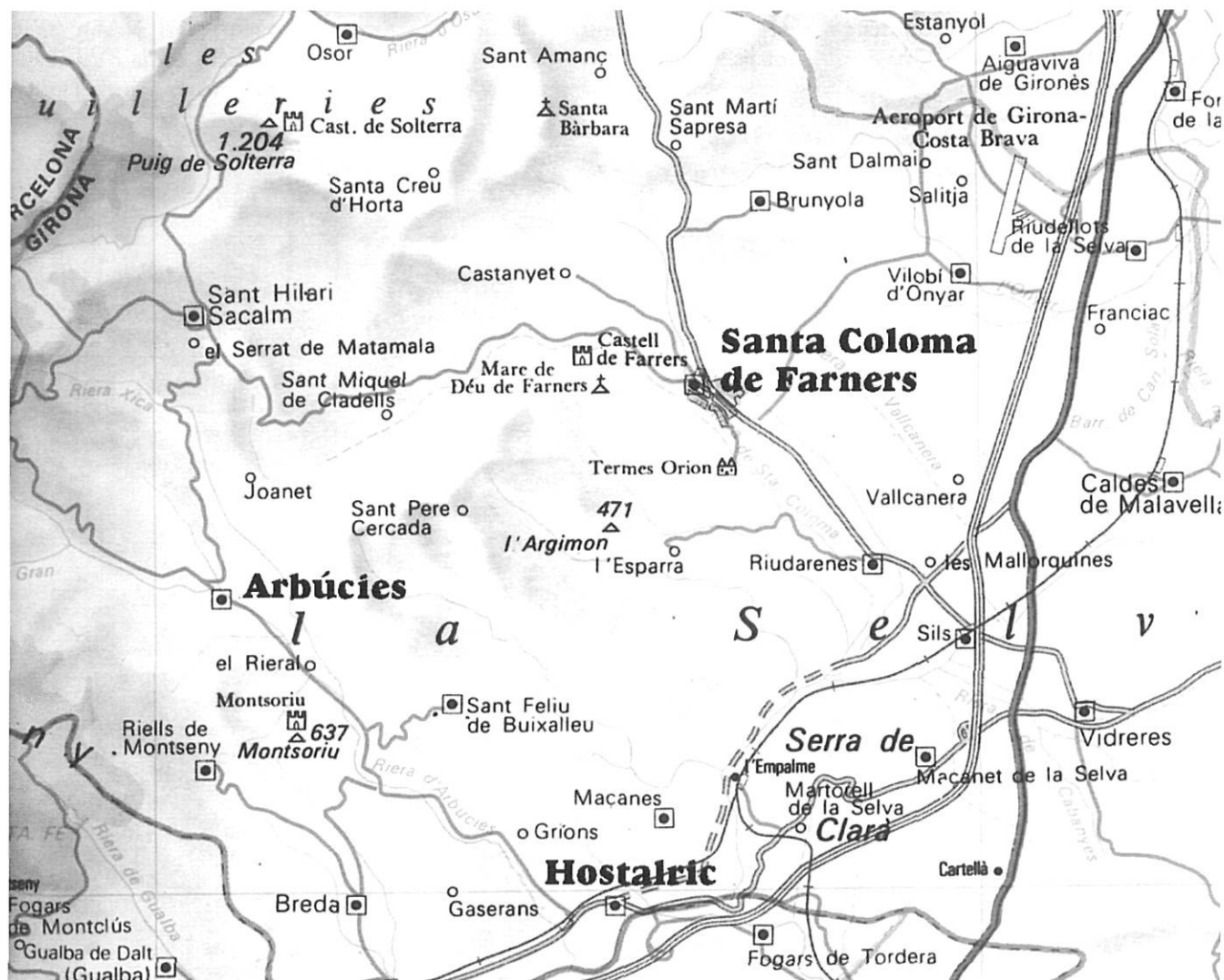
Per a determinats productes, els ajuntaments tenien drets privatis de venda (monopoli) que arrendaven periòdicament en pública subhasta. Si ens fixem en la concessió de la gabella o tenda de Sant Hilari Sacalm el 1776 (la venda d'oli, sal, pesca salada, fruits secs, espècies i altres productes colonials com la xocolata o el sucre), comprovem la competència entre mercats (14). Així, l'oli s'havia de comprar on fos més barat, si anava a la Marina l'arrendatari

cobraria per ports 35 sous per cada càrrega; si acudia a Vic, percebia 24 sous; i, si l'adquiria a Santa Coloma de Farners, solament 20 sous per càrrega.

Pel que respecte a la fleca pública de Sant Hilari, el preu de referència el marcava Santa Coloma (amb una rebaixa del 0,41%). Dos anys abans, el 1774, els regidors obligaven a comprar el blat «allí ahont vinga més acomodado y se puga donar lo pa més barato, y que pugan anar y tornar en lo mateix dia» (15).

L'abast de sal dels hilariencs se solucionava mitjançant els magatzems de Blanes o Cardona.

A Hostalric, l'ajuntament controlava totes les transaccions privades de mercaderies a fi de cobrar una imposició. Els únics dies de franquícia eren el de mercat i el de fira (1 de maig, fira iniciada al final del segle XV). El dret consistia en cobrar 4 diners per qualsevol cosa que es vengués, dos del venedor i dos del comprador. L'any 1815 el seu arrendament produí 118 lliures 13 sous per al municipi (16).

El mercat de Santa Coloma de Farners, segons un gravat antic.

Els dies de mercat i fira, els venedors havien de pagar al municipi el «dret de terratge». A més, les autoritats podien facilitar als comerciants que no en tinguessin, taules per exposar les mercaderies. Els habitants d'Hostalric tenien una taula franca, així com tots els sabaters i esclopers. L'any 1815, amb l'arrendament de «lo emolument dit de las taules», s'obtingueren 53 lliures, 7 sous i 4 diners.

A Santa Coloma de Farners existia el dret de mesura del gra i de la fruita, que equivalia al pagament de 8 diners per cada quartera de gra i fruita (seca o fresca). El dia de mercat i fira es rebaixava a la meitat (quantitat que pagaven només els venedors) i s'exceptuava els veïns de Santa Coloma. La resta de dies només eren francs quan els cereals i fruites que compressin fossin per al consum de la pròpia família.

Per un major control del comerç, els tractes s'havien de portar a terme a la plaça, «en lo siti destinat a l'efecte», i es prohibien les parades de forasters en cases. Només els colomencs podien vendre a les entrades de les cases els fruits de la seva collita. L'any 1838 l'arrendament pujà 585,5 lliures, xifra considerable.

Al final del segle XVIII, els arbu-

ciens cerquen mecanismes per potenciar l'economia local. Seguint els exemples de Santa Coloma i Hostalric, demanen i obtenen de la monarquia la concessió d'un mercat setmanal i de dues fires anuals, elements claus en l'Antic Règim per afavorir els intercanvis comercials. Arbúcies, d'aquesta manera, intenta consolidar i augmentar la seva àrea d'atracció dins la zona geogràfica, Montseny-Guilleries.

Josep M. T. Grau i Roser Puig
són historiadors.

NOTES

1. Arxiu Històric de Girona (AHG), fons notarial d'Arbúcies, notari Aleix Milans, manual núm. 76 (1791).
2. A. Simon. «La població de Catalunya a finals del siglo XVIII. El censo de Floridablanca y el nomenclátor diocesano del obispado de Girona, contraste y fiabilidad», a *Homenatge al Dr. Sebastià Garcia Martínez*, pp. 105. En el cens hi manquen els infants que no han rebut la primera comunió. Sens dubte, el número està arrodonit.
3. J. Iglésies. *El Cens de Floridablanca. 1787*, II vol., pp. 210 (Arbúcies) i pp. 207 (Joanet).
4. A. Simon, en l'article esmentat, ens facilita les dades de baptismes de la parròquia d'Arbúcies entre 1783 i 1793: 870 nens i nenes, amb una mitjana anual de 79,09.

5. A. Bover, *Arbúcies. Estudi del medi i formes de vida, 1743-1940*, Girona 1986, pp. 66 i 68. En el cadastre del 1743 Arbúcies té 169 cases. Zamora, l'any 1790, calcula que en té 200.
6. Pascual, Madoz. *Diccionario estadístico-histórico, Madrid 1845. El nucli urbà d'Arbúcies agrupava 300 cases i, en la resta del terme, en calcula unes altres 200.*
7. AHG, fons notarial de Sant Hilari Sacalm, notari Pere Albareda, manual núm. 53 (1798) ff. 55v-58. Sobresurt la pagesia amb 86 pagesos i 153 jornalers; en activitats artesanals i industrials també trobem artesans de la fusta (boters, fusters, serradors), calçat (sabaters), metall (ferrers i una farga), moliners, construcció (mestres de cases, rajolers). Sense oblidar tampoc el sector de comerç i serveis (traginers, comerciants, apotecaris, notaris, cirurgians, etc.).
8. J. Torras i Elias. «Especialización agrícola e industria rural en Cataluña en el siglo XVIII», a *Revista de Historia Económica* (Madrid), 3(1984), pp. 113-127.
9. F. de Zamora. *Diario de los viajes hechos en Cataluña*. Curial, Barcelona 1973, pp. 295.
10. No oblidem tampoc els mercats de Vic i de Sant Celoni.
11. Reimpresió del 1988 per l'editorial Altafulla.
12. Op. cit., pp. 303.
13. Arxiu Històric Comarcal de Santa Coloma de Farners, fons notarial d'Arbúcies, manual 1800, ff. 27-28v. 30-32.
14. AHG, fons notarial de Sant Hilari, manual núm. 38 (1776), ff. 8-12v.
15. AHG, fons notarial de Sant Hilari, manual núm. 36 (1774), ff. 57-59.
16. AHCSCE, fons notarial d'Hostalric, manual núm. 5 (1815), ff. 4-5v.